

Алекс Драгнић, РАЗВОЈ ПАРЛАМЕНТАРИЗМА У СРБИЈИ У XIX ВЕКУ, „Дечје новине”, Горњи Милановац, 1989, стр. 153.

Крајем прошле одине објављена је, у лепој опреми и ученом преводу Катарине Туцаковић, студија Алекса Драгнића под горњим насловом. Они који су се с овом књигом упознали пре превода на српскохрватски језик могу само да изразе чуђење што Драгнићево дело није раније било преведено, као и своје велико задовољство што је оно најзад постало доступно ширем кругу наше публике, који не чита на енглеском језику.

Циљ који је професор Драгнић, као истраживач српске политичке и уставноправне повести, себи поставио делује скромно. О томе ће аутор већ на почетку студије обавестити читаоца: „Мој циљ ... је углавном, да прикажем и објасним оснивање и развој политичких институција у Србији XIX и раног XX века. Поступак је, углавном, хронолошки, а основна тема је борба за демократију и нарочито, учвршћивање парламентарне власти...”. Морамо казати да је овако постављен циљ писаца не само постигао, него умногоме и превазишао.

Излагање је у књизи подељено на Увод, три засебна дела и Закључак. Први од поменутих делова носи наслов: *Изградња нације*. Три главе у овоме делу посвећене су борби за аутономију, затим олигархији и зачещима модернизације, како писац исправно обележава уставобранитељски режим и најзад, просвећеноме деспотизму, како је назвао времена друге владе Милоша и Михаила. Занимљиво је приметити да је наслов главе о другој влади Милоша и Михаила прихватљивији од пишчевог изражавања у тексту, где ће казати да је „збацивање олигархије Савета и Александра 1858. године и повратак династије Обреновића најавило... период од близу десет година апсолутне монархијске власти”. Иако овакав ауторов став о природи Михаилове друге владавине не представља изузетак, него је напротив, веома распрострањен у нашој књижевности, ми се с писцем у овој тачки не можемо сложити. И на другом месту бранили смо супротно мишљење, наиме, да је за Михаилове друге владе Србија била уставна монархија и то немачког типа. Данас можемо са задовољством констатовати да је недавно, на београдском Правном факултету одбрањена докторска расправа нашега колеге Марка Павловића, која је управо такво тврђење заступала..

Други део књиге носи наслов: *Борба за парламентаризам*. Овде је излагање подељено на четири главе, од којих прва уноси извесну забуну, зато што њен наслов гласи овако: *Почеци уставности: пресудна деценија (1868–1878)*. Србија је устав имала неколико десетлећа пре онога доба којем је посвећено поглавље о којем је управо реч. Отуда је тешко прихватљиво говорити о некаквом почетку уставности у Србији шездесетих година прошлога века. Но, овде је невоља у вези с оном малопређашњом. Ако се издвоји појам олигархије, а у Михаиловој другој влади не види уставна монархија, онда на тај појам наилазимо тек с Уставом од 1869. године. При оваквом тврђењу чини нам се да је неисправност тезе коју ми побијамо сасвим јасно видљива.

Упркос овоме, наслов II дела (*Борба за парламентаризам*) сасвим је лепо одабран и показује суштину историјског процеса који се у Србији одвијао у оним временима. То је Драгнић нарочито добро истакао у пододелку који је посвећен признању министарске одговорности. У томе кратком излагању Драгнић је, чини нам се, боље него писци пре њега уочио значај догађаја од 1874. године, кад је у Србији први пут у пракси примењена министарска одговорност пред скупштином. Доиста, пад Мариновићеве владе није, с овог становишта посматран, у нашој стручној књижевности заузео много места. Аутор ће оправдано приметити: „Ово је први случај да је једна влада пала због неповољног исхода гласања у Скупштини”.

Трећи део књиге назван је *Парламентаризам на делу*. Писац тако, пре свега види уставни и политички развитак Србије од 1903. до 1918. године. Ипак, у томе делу обрађен је и утицај војнога чиниоца на политички развој.

Пишчеви закључци о политичком развоју Србије посебно су занимљиви. Налазећи да је српски политички развој био изузетан и постављајући питање о чиниоцима и разлозима који су до тога довели, он вели да их има четири. На прво место међу овим разлозима писац ставља српску политичку културу. Одмах уз ову долази приврженост Срба демократији. Трећи чинилац би представљао појава одлучних и поштованих политичких вођа. Најзад, четврти чинилац, који се по нашем уверењу, донекле преплиће с неким од претходних, био је, како писац каже, „мање–више успешна борба за институционализацију политичких токова и праксе“.

Закључци професора Драгнића обликовани су језгровито и вешто, као и читава његова студија, у којој су ефектно изложена многа компликована питања.

Писац ове књиге је, нека нам буде допуштено да и то на крају поменемо, професор Универзитета Вандербилт у Америци и виђени Србин из нашег расејања. Он ће, како из штампе дознајемо, управо у овим јулским данима лета Господњег 1990. играти важну улогу у окупљању америчких Срба и у борби за то да се истина о српскоме питању чује у Америци. Ми му у томе желимо много успеха, а остајемо у нади да ће, ако за то буде имао времена, једном и у нашој факултетској средини узети реч.

др Драгољуб М. Поповић